

GERMANIYA VA TURKIYA MAMLAKATLARI O‘RTASIDAGI IQTISODIY-SIYOSIY HAMKORLIKNING TARIXI HAMDA KELAJAK ISTIQBOLLARI

Qadamov Bekzod Yuldashovich

O‘zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Germaniya va Turkiya mamlakatlari o‘rtasidagi iqtisodiy-siyosiy hamkorlikning tarixi hamda kelajak istiqbollari haqida ma’lumotlar berilgan. mavzuni ochib berishda taqqoslash va tahlil qilish metodlaridan foydalanildi. Shuningdek Germaniya va Turkiya mamlakatlari o‘rtasidagi savdo, madaniy aloqalar haqida ham so‘z boradi.

***Kalit so‘zlar:** Xalqaro hamkorlik, strategiya, integratsiya, madaniy aloqalar, iqtisodiy hamkorlik, siyosiy partiyalar.*

ABSTRACT

This article provides information about the history and future prospects of economic and political cooperation between Germany and Turkey. Methods of comparison and analysis were used to reveal the topic. Trade and cultural relations between Germany and Turkey are also discussed.

***Key words:** International cooperation, strategy, integration, cultural relations, economic cooperation, political parties.*

KIRISH

Turkiya ko‘plab mamlakatlar bilan iqtisodiy sohada mustahkam aloqa o‘rnatgan. Masalan, Yevropa iqtisodiy jamiyati tashkil topganidan buyon mintaqa davlatlari bilan yaqin hamkorlik qilmoqda. Yevropa Ittifoqi va Turkiya o‘rtasidagi iqtisodiy aloqa bugungi kunga kelib yangi bosqichga ko‘tarilgan. Bilamiz, YI yer yuzidagi eng yirik integratsiyalashgan iqtisodiy tashkilot sifatida xalqaro investitsiya kiritish bo‘yicha birinchi o‘rinda turadi. Ittifoqqa a‘zo 28 mamlakat jahon importi va eksporti bo‘yicha yetakchi. Bunda Turkiyaning ishtiroki ham salmoqli. Aniqrog‘i, Turkiya iqtisodiyoti Yevropa Ittifoqi bilan yuqori darajada integratsiyalashgan. YeI-Turkiya Bojxona ittifoqi sanoat va qishloq xo‘jaligi mahsulotlariga nisbatan bojxona to‘lovi va boshqa turli cheklovlarni olib tashlashdan tashqari integratsiya jarayonini osonlashtirishda hal qiluvchi vazifani bajaradi. Bojxona ittifoqi turk firmalarining Yevropa ishlab chiqarish tarmoqlariga vertikal integratsiyalashuvini rag‘batlantiradi, Turkiya bojxona boshqaruvini modernizatsiya qilishga yordam beradi. Xullas,

mamlakatning Yelga a'zoliqi mintaqada iqtisodiy islohotlarni izchil davom ettirish imkonini yaratdi.

Turkiya 2021 yil eng ko'p tovarni Germaniya va AQSHga eksport qilgan. Bu ikki mamlakat bilan savdo hajmi Turkiya umumiy eksportining 15 foiziga to'g'ri keladi. "Anadolu" agentligi xabar berishicha, "Norvegiya boylik jamg'armasi" 2020 yil oxirigacha Turkiyadagi aksiyalariga 812 million dollar sarmoya kiritgan. Demak, ushbu davlatning iqtisodiy salohiyati ortmoqda.

So'nggi yillarda mamlakatning iqtisodiy sheriklari ikki tomonlama hamkorlikni rivojlantirishga katta e'tibor qaratyapti. Jumladan, prezident Rejep Tayyip Erdo'g'on va AQSH yetakchisi Jo Bayden uchrashuvida ikki mamlakat o'rtasidagi savdo hajmini 21 milliard dollardan 100 milliard dollarga chiqarish maqsadi ilgari surildi. Yana bir ma'lumot: Turkiyada Germaniya sarmoyasi ishtirokida 7 ming 600 dan ziyod kompaniya faoliyat yuritmoqda. Qolaversa, Turkiya rahbari Germaniya sobiq kansleri Angela Merkelning Istanbulga tashrifi chog'ida tashqi savdo hajmini 50 milliard dollarga yetkazishni ko'zlayotgani haqida ta'kidlagandi.

Germaniya – Turkiya munosabatlari (nemischa: Deutsch-türkische Beziehungen; turkcha: Almanya-Türkiye ilişkileri) Usmonlilar imperiyasi davrida boshlangan va iqtisodiy, harbiy, madaniy va ijtimoiy munosabatlarni o'z ichiga oluvchi va ko'p jihatlarga ega mustahkam aloqalar rivojlanishi bilan tugagan. Turkiya Germaniya ikkinchi eng yirik a'zosi bo'lgan Yevropa Ittifoqiga nomzodligicha qolmoqda. Yana Germaniyada bir necha million kishilik turk diasporasi mavjudligi sabab necha o'n yillar davomida o'zaro aloqalar chambarchas bog'liq holda rivojlandi. Turkiya bilan aloqalar 2016 – 2017-yillardagi Turkiyadagi tozalashlardan keyin sezilarli darajada yomonlashdi. Bunga Die Welt nashri jurnalisti Deniz Yücelning hibsga olingani ham sabab bo'lgan edi.

XIX asr oxiri va Birinchi jahon urushi

Usmonli Yildirim armiyasiga qo'mondonlik qilgan nemis generali Erich Von Falkenhayn va hamrohlik qilgan Jemal Posho.

- Bag'dod temiryo'li

- Usmonli-Germaniya ittifoqi
- Geben va Breslauning ta'qibi
- Birinchi jahon urushining Yaqin Sharq teatri

Germaniyaning Bag'dodga temiryo'l tizimini qurish bo'yicha takliflari inglizlarni xavotirga soldi, chunki bu Britaniyaning Hindiston bilan aloqalari ustidan nazoratini xavf ostiga qo'yar edi. Biroq bu masalalar 1914-yil fevralida tinch yo'l bilan hal qilindi va Buyuk urush bilan yakunlangan iyul inqirozida rol o'ynamadi.

Usmonli-Germaniya ittifoqi Germaniya imperiyasi va Usmonlilar imperiyasi o'rtasida 1914-yil 2-avgustda, Birinchi jahon urushi boshlanganidan ko'p o'tmay tuzilgan ittifoq edi. Ittifoq tobora zaiflashib borayotgan Usmonli qurolli kuchlarini mustahkamlash va modernizatsiya qilish bo'yicha hamkorlikning bir qismi sifatida, shuningdek, Germaniyaning qo'shni Britaniya mustamlakalariga xavfsiz o'tishini ta'minlash uchun tuzilgan edi. Shartnoma qilishda Usmonlilar tashabbusi ko'rsatgan. U 1915-yil yanvarida Usmonlilarning urushga kirishini va'da qilgan keng ko'lamli harbiy ittifoq bilan almashtirildi. Birinchi jahon urushining markaziy kuchlari oxir-oqibat nemislar va Usmonlilar, shuningdek, Avstriya-Vengriya imperiyasi va Bolgariyadan iborat bo'ldi.

Nemis generali Otto Liman fon Sanders Gelipolini himoya etgan Usmonli beshinchi armiyasiga qo'mondonlik qilgan.

Generallar Erich fon Falkenhayn va Otto Liman von Sanders Sinay va Falastin yurishi paytida Usmonlilarning Yildirim armiyasiga qo'mondonlik qilgan.

Ikkinchi jahon urushi

Germaniya-Turkiya o'rtasida do'stlik va hujum qilmaslik to'g'risidagi shartnoma

Ikkinchi jahon urushi davrida Turkiya 1944-yil avgustiga qadar Germaniya bilan diplomatik aloqalarini saqlab turdi. Germaniya-Turkiya do'stlik shartnomasi 1941-yil 18-iyunda imzolangan. 1941-yil oktabrida "Klodius kelishuvi"ga (nemis muzokarachisi doktor Karl Avgust Klodius nomi bilan atalgan) erishildi. Unga ko'ra,

Turkiya 1941-1942-yillarda Germaniyaga 45 000 tonna xromit rudasini eksport qilishi kerak edi va Germaniyaning harbiy uskunalar yetkazib berishiga bog‘liq tarzda 1943-1944 yillarda 90 000 tonnadan mineral eksport qildi. Nemislar rudani tashish uchun 117 ta temiryo‘l lokomotivi va 1250 ta yuk vagonini bergan. Ushbu strategik mineralning Germaniyaga yetkazib berilishi oldini olish maqsadida Qo‘shma Shtatlar va Birlashgan Qirollik “oldinini oluvchi xarid“ga shoshqaloqlik bilan kirishib, kerak bo‘lmasa ham, turk xromitini sotib olgan. “Paket kelishuvi“ doirasida britaniyaliklar va amerikaliklar Turkiyaning quritilgan meva va tamaki mahsulotlarini ham xarid qilgan. 1944-yil avgust oyida Sovet armiyasi Bolgariyaga kirdi va Turkiya bilan O‘q kuchlari o‘rtasidagi quruqlikdagi aloqani uzib tashladi. Turkiya Germaniya bilan diplomatik va savdo aloqalarini uzdi va 1945-yil 23-fevralda Germaniyaga qarshi urush e‘lon qildi.

Siyosiy munosabatlar

Turkiyaning Yevropa Ittifoqiga qo‘shilishi masalasi

Germaniyaning Turkiya tashabbusini qo‘llab-quvvatlashi ushbu mamlakat siyosiy maydonida izchil bo‘lmagan. Vaqt o‘tishi bilan bu turlicha tus olgan; masalan, sobiq kansler Helmut Kol bu masalaga qarshi chiqqan, Gerhard Shröder esa ashaddiy tarafdor sifatida ko‘rilgan.

Istanbulning Bosfor bo‘g‘ozidan ko‘rinib turgan Levent moliyaviy tumani.

Turkiya Yevropa Ittifoqiga qo‘shilishi bilan Istanbul Yelning eng yirik shahriga aylanadi, Turkiya esa Yevropa Ittifoqining eng yirik (quruqlikdagi) a‘zosi bo‘ladi.

Germaniya kansleri Angela Merkel aniq belgilanmagan hamkorlik tarafdori va Turkiyaning Yevropa Ittifoqiga to‘liq a‘zo bo‘lishiga qarshi chiqqan. Turkiyaning o‘sha vaqtdagi bosh vaziri Rejep Tayyip Erdog‘an 2009-yil iyul oyida bunga javoban, Biz hech qachon imtiyozli hamkorlikni qabul qilmaymiz. Biz Yevropa Ittifoqiga to‘liq a‘zo bo‘lishni istaymiz. Biz to‘liq a‘zolikdan boshqa narsani xohlamaymiz, degan edi. 2006-yilda Merkel Turkiya o‘z portlarini Yevropa Ittifoqiga

a'zo Kiprga ochishdan bosh tortgani sababli ushbu mamlakatning «Yevropa Ittifoqiga qo'shilishga intilishlari haqida gap ketganda, u og'ir muammoga duch kelishi mumkin», degan edi. Merkel yana shunday qo'shimcha qilgan:

Biz Kipr bilan cheklanmagan savdoga oid Anqara protokollarini ham amalga oshirishimiz kerak. Aks holda, Turkiyaning a'zo bo'lish bo'yicha muzokaralarni davom ettirishi bilan bog'liq vaziyat juda chigallashib ketadi. Men Turkiya bunday murakkab vaziyatga duch kelmasligi va Yevropa Ittifoqi bunday holatga tushirmasligi uchun hamma ishni qilishga chaqiraman.

Merkel, shuningdek, Anqara o'z portlarini Kipr kemalari uchun ochish bo'yicha muzokaralarni yon berishlarsiz davom ettirishini tasavvur qila olmasligini aytgan. Turkiya hukumati bunga javoban Yevropa Ittifoqidan orolning Turkiya nazorati ostidagi qismiga qo'yilgan embargoni bekor qilishni talab qilgan.

Angela Merkel, Emmanuel Makron, Rejep Tayyip Erdog'an va Vladimir Putin Turkiyaning Istanbul shahrida Suriya sammiti doirasida matbuot anjumani o'tkazmoqda. 2013-yil 20-iyunida Anqaraning Taksim maydonida va butun mamlakat bo'ylab ommaviy namoyishlarni bostirishi ortidan Germaniya Turkiya bilan Yevropa Ittifoqiga kirish bo'yicha yangi muzokaralar boshlanishiga to'sqinlik qilgan. *Financial Times* nashriga ko'ra, turk rasmiylaridan biri bunday xatti-harakat Yevropa Ittifoqi bilan siyosiy munosabatlarni uzishi mumkinligini aytgan. Turkiyaning Yevropa Ittifoqi ishlari bo'yicha vaziri Egemen Bagish, Yevropa Ittifoqiga Turkiya Turkiyaga Yevropa Ittifoqidan ko'ra ko'proq muhtoj, dedi. Germaniya ta'kidlashicha, bu shart texnik muammodan kelib chiqqan, biroq Angela Merkel Anqara, asosan, tinch namoyishchilarga qarshi politsiya kuchini ko'p qo'llagani o'zini larzaga solganini aytgan. 25-iyunda Yevropa Ittifoqi tashqi ishlar vazirlari Germaniyaning Turkiya bilan Yevropa Ittifoqiga a'zo bo'lish bo'yicha keyingi muzokaralarini Turkiya noroziliklarga munosabat bildirgani sababli taxminan to'rt oyga kechiktirish taklifini qo'llab-quvvatladi^[5]. Turkiya uchun yangi sahifalarni ochish kechikishi mamlakatning Yevropa Ittifoqiga qabul qilinishiga oid yangi

shubhalarni keltirib chiqardi^[6]. Iyun oyi boshida Germaniya kansleri Angela Merkel Turkiyaning ehtimoliy a'zoliqi haqidagi izohlarida murosa taklifiga to'xtalmadi, biroq Turkiya o'zining a'zolikka intilishlariga turtki berish uchun Yevropa Ittifoqiga a'zo Kipr bilan munosabatlarida oldinga siljishi kerakligini aytdi.

Davlat safarlari. Istanbuldagi Nemis favvorasi gumbazidagi Vilgelm II monogrammasi va Abdul Hamid II tug'rosi, Kayzerning 1898-yilda Turkiyaga safariga bag'ishlangan. 2006-yilda kansler Angela Merkel Turkiyaga tashrif buyurdi va bosh vazir Rejep Tayyip Erdog'an bilan ikki tomonlama munosabatlar bo'yicha muzokara o'tkazdi va Turkiyaning Yevropa Ittifoqiga kirish masalasini muhokama qildi. 2008-yilda bosh vazir Rejep Tayyip Erdog'an Berlinga rasmiy safar qildi va kansler Merkel bilan uchrashdi, shuningdek, Myunxenga ham bordi. U safari chog'ida Germaniya hukumatiga turk o'rta maktablari tashkil etishni va nemis litseylari uchun Turkiyadan ko'proq o'qituvchilarni yuborishni taklif qildi. 2011-yilda bosh vazir Rejep Tayyip Erdog'an Germaniyaga yana bir marta tashrif buyurdi va Dyusseldorfda nutqi chog'ida Germaniyadagi turklarni integratsiyalashga, lekin assimilyatsiya qilmaslikka chaqirdi, bu bayonot Germaniyada siyosiy norozilikka sabab bo'ldi. 2018-yilda Erdog'anning davlat safari oldidan «Erdogan Not Welcome» uyushmasi Berlin, Essen va Bielefeld shaharlarida norozilik namoyishlari uyushtirdi va ularda taxminan 80-200 kishi ishtirok etdi. Erdog'anning Turkiyadagi va xorijdagi tarafdorlari uchun eng muhim voqea Kyoln jome shaharchasida yangi ko'p million yevrolik masjidning ochilishi bo'ldi. Masjidni Germaniyadagi Turkiya hukumati nazorat qiladigan DITIB islomiy tashkiloti boshqaradi. Masjid Kyolnning Erenfeld tumanida joylashgan bo'lib, «Kichik Istanbul» deb ham ataladi. Tashrif sharafiga uyushtirilgan davlat ziyofatiga mezbonlik qilgan Germaniya prezidenti Frank-Valter Shtaynmayer Turkiyada bir yilga qamalgan nemis-turk jurnalisti Deniz Yucelning tanqidlariga sabab bo'ldi. Yucel bu safarni Turkiyada erkin, demokratik va dunyoviy jamiyatni orzu qilgan barcha kishilarga nisbatan xiyonat deb atadi.

Iqtisodiy aloqalari. Germaniya va Turkiya tarix davomida bir-biri bilan kuchli iqtisodiy aloqalar o'rnatgan. Ayniqsa, mashinasozlik, elektrotexnika uskunalari va avtotransport vositalari va avtomobil sanoati uchun ehtiyot qismlar Germaniya Turkiyaga eksportining asosiy qismini tashkil qiladi. To'qimachilik/charm buyumlari va oziq-ovqat mahsulotlari, shuningdek, tobora ortib borayotgan motorli transport vositalari va elektron mahsulotlar Germaniya Turkiyadan import qilayotgan asosiy mahsulotlaridir. Ayni paytda Germaniyadagi turk ishbiarmonlariga tegishli kompaniyalarda 200 mingga yaqin kishi ishlaydi. Turkiyaga har yili uch milliondan ortiq nemis sayyoh tashrif buyuradi. Turkiyada 4000 dan ortiq nemis kompaniyasi faoliyat yuritadi. Germaniya tashqi savdo, moliyaviy va texnik hamkorlik, turizm va

mudofaa sanoati kabi sohalarda Turkiyaning eng birinchi sherigi bo‘lib qoldi. 2020-yilda Germaniya Turkiyaning eng katta savdo sherigi bo‘lib, o‘zaro savdo hajmi 38 milliard dollarni tashkil qildi. Nemis kompaniyalari Turkiyaning energetika sohasiga qariyb 25 milliard yevro sarmoya kiritgan.

Turkiya va Germaniya siyosiy partiyalari o‘rtasidagi munosabatlar

HDP va Germaniyaning yashillar partiyasi. Germaniya Yashillar partiyasi rahbari Jem O‘zdemir Shirnakdagi to‘qnashuvlar paytida Turkiyada, 2015-yil 15-sentabr 2015-yilning mayida Germaniyaning «Alyans '90/Yashillar» partiyasi Germaniyada yashovchi turk vatandoshlarini 2015-yil iyunida bo‘lib o‘tgan Turkiya umumiy saylovida Turk partiyasi HDP'ga (Demokratik partiya) ovoz berishga undagan.

AKP va CDU

2004-yil 16-fevralda Germaniya muxolifati CDU'ning (Germaniyaning xristian-demokratik partiyasi) o‘sha paytdagi raisi Angela Merkel Turkiyaning hukmron partiyasi AKP vakillari bilan uchrashgan edi. Matbuotning bunga munosabati taajjub uyg‘otgandi. Masalan, Germaniyaning «Der Spiegel» jurnali dastlab «Anti-Türkei-Reise» (*Aksil-Turkiya-sayohati*) haqida yozgan, oradan bir necha soat o‘tib esa «CDU islamischer AKP kooperieren» (*CDU islomiy AKP bilan hamkorlik qiladi*)^[29] deya xabar tarqatgan. 2016-yil 31-iyulda Germaniyaning yakshanba kuni chiqadigan «Bild am Sonntag» gazetasi ma’lum qilishicha, «Union der Vielfalt», CDU a’zolaridan iborat guruh partiya rahbariyatini AKP mamlakatga kirib kelishidan ogohlantirgan^[30].

Rejep Tayyip Erdog‘an va FDP siyosatchisi Wolfgang Kubicki

2022-yil sentabrda Rejep Tayyip Erdog‘an Ozod Demokratik partiya (FDP) siyosatchisi va Bundestag vitse-prezidenti Wolfgang Kubickini haqorat qilganlikda ayblab, sudga bergan^[31].

Turk diasporasi

Turk va kiprlik turk yoshlari Shlezvig-Golshteynning Uetersen shahrida Usmonli harbiy orkestri sifatida chiqish qilmoqda. Germaniyada kamida 2,1 million turk istiqomat qiladi, ular eng katta etnik ozchilikni tashkil etadi. Ularning mutlaq ko‘pchiligi G‘arbiy Germaniyada yashaydi. Germaniya hukumati XIX asrdan boshlab

yaxshi bo‘lib kelgan turk-german munosabatlariga asoslangan holda turklarning o‘z mamlakatiga ko‘chishini qo‘llab-quvvatlagan. Biroq katta miqyosdagi ko‘chish XX asrgacha yuz bermagan. Germaniya Ikkinchi jahon urushidan keyin ish kuchining keskin tanqisligidan aziyat chekkan va 1961-yilda Germaniya Federativ Respublikasi (G‘arbiy Germaniya) bu bo‘shliqni to‘ldirish, xususan, Germaniyaning iqtisodiy mo‘jizasini kuchaytirishga yordam bergan zavodlarda ishlash uchun turk ishchilarini o‘z mamlakatiga rasman taklif qilgan. Nemis hukumati bu odamlarga *Gastarbeiter* (nemischa *mehmon ishchilar*) deb nom bergan. Germaniyadagi turklarning ko‘pchiligi o‘z ajdodlarini Markaziy va Sharqiy Onado‘lidan deb biladi. Bugungi kunda turklar Germaniyadagi eng katta etnik ozchilikdir va Germaniyadagi musulmon ozchilikning aksariyat qismini tashkil qiladi.

REFERENCES

1. Nejat Doğan. Nato'nun O'rgutsel Değişimi, 1949- 1999: Kuzey-Atlantik İttifakından Avrupa-Atlantik Guvenlik Orgutune. Erciyes Universitesi. 2000.
2. Ali. S. USA Nukes in Turkey. Eurasia Review: A Journal of Analysis and News. September 1, 2016. URL: <http://www.eurasiareview.com/01092016-us-nukes-in-turkey-oped>.
3. Mustafa Kibaroglu. Turkiye-NATO ilişkileri. Istanbul: Copyright. 2017. Марина Коваленко. На Турцию напало НАТО. 18.09.2018. URL:<https://www.kommersant.ru/doc/4613271>
4. Каипбергенова, Д. О. (2016). The role of language learning strategies in learning foreign languages. *Молодой ученый*, (12-4), 83-85.
5. Orakbaevna, K. D. (2023). MAMLAKATIMIZDA CHET TILLARINI O'RGANISHDAGI ZAMONAVIY METOD VA METODOLIYA. *Научный Фокус*, 1(1), 1472-1478.
6. Orakbaevna, K. D. (2023). GLABALLASHUV DAVRIDA TA'LIM VA TARBIYANING UZVIYLIGI. *Научный Фокус*, 1(1), 1466-1471.
7. Kaipbergenova, D. (2023). BUGUNGI KUNDAGI MAMLAKATIMIZDA TA'LIM TIZIMIDAGI ISLOHOTLAR VA ULARNING NATIJALARI. *World scientific research journal*, 15(2), 3-7.
8. Каипбергенова, Д., & Жуманиёзова, Н. С. (2023). БУГУНГИ КУН ТАЛАБА ЁШЛАРИДА АХЛОҚИЙ ДУНЁҚАРАШНИ ШАКЛЛАНТИРИШ УСУЛЛАРИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(5), 652-668.
9. Orakbayevna, K. D., Normuminovich, M., & Muxiddinova, M. Z. (2021). English language teaching methodology for non-native speakers. *Linguistics and Culture Review*, 5(S3), 1721-1725.

10. Orakbayevna, K. D. (2022, February). SYNTACTIC AND SEMANTIC FEATURES OF COMPARISON IN ENGLISH, UZBEK AND RUSSIAN LANGUAGES. In *Conference Zone* (pp. 145-147).
11. KHUSENALIYEVNA, K. D., CHORIYEVNA, A. Z., & ORAKBAYEVNA, K. D. (2021). Lexico-semantic features of technical teams of English and Uzbek languages. *Journal of Contemporary Issues in Business and Government*, 27(2), 4083-4088.
12. Orakbayevna, K. D. (2022). THE IMPORTANCE OF GRAMMAR IN LEARNING A FOREIGN LANGUAGE. *Confrencea*, 7(7), 69-72.
13. Orakbayevna, K. D. (2022). Using effective language learning strategies in teaching English. *Texas Journal of Philology, Culture and History*, 2, 1-3.
14. Orakbaevna, K. D. (2022). USING THE PRINCIPLE OF UNITY IN EDUCATION. *PEDAGOG*, 1(4), 1467-1473.
15. Турдимуратов, Я. А. (2022). КОЧЕВОЕ ХОЗЯЙСТВО УЗБЕКОВ ЮЖНОГО УЗБЕКИСТАНА В КОНЦЕ XIX–НАЧАЛО XX ВВ. *Educational Research in Universal Sciences*, 1(7), 546-557.
16. Turdimuratov, Y. A. (2023). О ‘ZBEKISTONDA BOLALAR SPORTINI RIVOJLANTIRISHGA OID DAVLAT SIYOSATI. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(2), 144-152.